

Ese de două ori in septemana:
Joi-a si Duminec'a.

Pretulu de prenumeratiune:

pre anu intregu . . . 6 fl. v. a.
„ diumetate de anu . . 3 fl. v. a.
„ patraru de anu . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre anu intregu . . . 9 fl. v. a.
„ diumetate de anu . . 4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Fóia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseaza de a dreptulu: Redactiunei „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopésca.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contienu cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sire garmond) taca'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. éra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste sume si timbralu. — Pretiulu publicatiuniloru se se anticipe.

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

PARTE OFICIALA.

Nr. 623. Pres.

Cerculariu

catra toti asesorii din districtulu consistoriului aradanu.

Pentru pertractarea operatelu comisionali, si incheierea raportelu senatelu consistoriali, ce se voru asterne sinodulu eparchialu iminente, se conchiama Consistoriulu plenariu pe $\frac{3}{15}$ aprile si dilele urmatórie a. c. candu apoi succesive se voru tiené si siedintiele senatelu particulare.

Aradu 26. mártiu 1874.

Mironu Romanul, m. p.
Episcopu.

Nr. 646.
Epitr. 204.

Normativu consistorialu,

obligatoriu pentru tóte ofieiele, comitetele si epitopiele parochiale de sub Consistoriulu eparchialu romanu greco-orientalu alu Aradului.

Candu s'au emisu ordinatiunile normative de datulu 4. Februariu 1871^{Nr. 80 Epitr. 11} si 15. Iuniu 1871^{Nr. 808. Epitr. 278.} in privinti'a manipularii si administrarii baniloru bisericesci scolari si fundatiunali, Consistoriulu acest'a a fostu condusu de acea intentiune: ca de o parte se delature anomaliele si abusurile daunóse, ivite in chivernisirea averei bisericesci, ér de alta parte, comitetelu si epitropieloru parochiali, in sfer'a de activitate a loru, prevediuta in Art. II. §. 23. p. 2. si §. 27. p. 6. a statutulu organicu, se li dee o inviatiune corespondietória, spre a'si poté implini detorintiele — morali cu consciéntiositatea, acurate-ti'a si punctualitatea, ce o pretinde interesulu si buna-starea bisericei nóstre.

Inse Consistoriulu eparchialu, a bagatu de séma, ma din casuri concrete s'a convinsu: cá dispusetiunile stat. org. si ordinatiunile normative, provocate mai susu, in multe locuri nu se manutienu cumu se recere, ci se aplica fórté superficialu, ba in unele comune bisericesci de feliu nu se obsérva nici efectuescu; dreptu dovéda urmatoriele casuri speciali:

1. In cutare comuna, chiar preotulu concerninte, influin-tiendu si seducendu pre epitropulu bisericei, fora de scirea si invoirea comitetulu parochialu, a luat sume insemnate din banii bisericei firesce in chipu de imprumutu; dar' despre care bani, necumu se fie datu obligatiune formala prevediuta cu garanti'a ipotecaria, epitropulu nici macaru o simpla recunoscintia inserisu nu are la mana spre legi-timarea sa.

Urmarea acestei anomalii e acea: cá preotulu res-pectivu a reposatu, fora de a remané cátsu de pucina

avere propria privata, din care se se póta incassá deto-ri'a, respective pretensiunea bisericei; desí §. 23. p. 2. si §. 27. p. 6. din stat. org. impune comitetulu parochialu: „a ingriji pentru sustinerea in intregime a averei biseri-cesci miscatórie si nemiscatórie” ér epitropiei parochiale i opresce: „a intreprinde vre-o erogatiune fora imputernicirea comitetulu respective sinodulu parochialu”; va se dica: in prim'a linia membrii comitetulu parochialu sunt responsa-bili, pentru cá n'au controlatu epitropi'a conformu §. 27. p. 5. din stat. org; ér' epitropii parochiali sunt si mai vinovati, si asia denzii, — pe calea regresulu din averea lor, voru restitui bisericei sumele consumate de reposa-tulu preotu, pentru cá au calcatu dispusetiunile §. 27. p. 6. a stat. org. si pentru cá normativele consistoriali sus-citate ii au facutu responsabili pentru veri ce daune even-tuali provenitórie din negriginti'a lor.

2. Totu cutare preotu, in decursu de mai multi ani, n'a solvit contributiunea publica regésca si comunala, nici prestatiunile de ecuivalentu dupa sesiunea parochiala ale careia venituri inse, fiindu destinate la dotatiunea sa le-au folositu deplinu; de unde urméza, acea fatala impre-giurare: cá reposandu preotulu restantieru de contribu-tiune, — auctoritatile finantiale prin organele esecutive, ne-aflandu lasamentu privatu propriu alu reposatulu, au secuestratu sesiunea parochiala, pe care intabulandu sarci-nele contributiunali, pamenturile le-au esarendatu la parti-culari pe mai multi ani, adeca pana se voru depurá res-tantiele contributiunali dimpreuna cu percentele de intar-diére si spele esecutiunali, cari tóte la olalta facu o suma enorma.

Eventualitatea acést'a este chiar in detrimentulu ve-duvei preotese si a orfaniloru delasati, pentru a-caroru sustinere reposatulu sociu si parinte in decursulu vie-tiei si a functiunei sale indelungate — neingriginduse, i-au lipsitu chiar si de beneficiulu venituriloru intercalarie ce li competu sermaniloru pe unu anu de dile. Prin acést'a apoi atátu comunei bisericesci, cátu si jurisdictiunei die-cesane in privinti'a depliniei séu reduceri parochiei devenite vacanta, s'au casiunatu neplaceri si perplesitati; cáci intrevenirile si representatiunile facute de aici, la locurile competinti in meritulu acést'a au remasu necon-siderate si inca tocmai din motivu pentru cá sesiunile parochiali fiindu proprietati ale bisericei, organele con-credite cu chivernisirea lor, au datorintia a starui si pentru punctual'a depurare a sarcineloru contributiunali publice, dela cari nici chiar' averile erariali nu sunt scutite, — séu esceptiunate. —

3. S'a mai intemplat apoi si aceea: cá cutare preotu séu invetiatoriu ér fora de scirea si invoirea comitetulu parochialu a datu in arenda pamenturile la particulari, inchieindu contracte pe mai multi ani, pentru cari apoi sum'a intréga a pretiulu arende a primit'o inainte, si a si consumat'o, fora de a trage séma la consecintiele viitoriulu. —

Reposandu apoi preotulu. urmatorii lui, adeca veduv'a si orfani si in privintia acésta sunt espusi fatalitatiloru si controverselor cu respectivii arendatori de pamenturi; deorece pamenturile parochiali si scolare, sunt *averi adeca proprietati neatacabile ale bisericei universale, date preotului si invetiatoriului numai spre usufructuire ca dotatiune, pe timpulu vietiei si respective functiunei*; prin urmare, veri ce contracte de acésta natura dupa moartea usufructuariloru preoti si invetiatori, facia cu comun'a si auctoritatea bisericesca neavendu nici o valóre, — de sine se intielege: cá eventualele consecintie procesuali urdite din asemenea negociatiuni abusive; ér numai biét'a familia le suporta si simtiesce cumplitu.

Deci ca sè se precurme si delature odata asemenea anomalii condannabili, precátu de daunóse interesului bisericeii, pre atâtu de compromitetórie si periculóse moralitatii si esistintiei preotimei si altoru fecie bisericesci si scolare: Consistoriulu eparchialu, ca superioritate, in vertutea dreptului si detorintiei de supraveghiare, prin normativulu de facia, — si in legatura cu ordinatiunile precedenti, — emise deja in acestu meritu. spre cinosura, strict'a acomodare si efectuire, de nou dispune si ordinéza:

I. Cu privire la imprumuturi de bani bisericesci.

1. Precum n'a fostu, si nu i este permis comitetului parochialu, a-si dá invoirea ca sè se imprumute cuiv'a bani bisericesci fora de legitimarea garantiei prescrise in ordinatiunea dedatulu 15. Iuniu 1871. ^{Nr. 808.} _{Epitr. 278.} si precum comitetulu parochialu, abatenduse dela acésta regula va suportá regresulu pentru daunele bisericeii, — totu asiá acei epitropi, carii. au indresnitú sèu voru indresní fora de scirea si imputernicirea comitetului parochialu a dá cuiya, — fie preotului, invetiatoriului ori altui credintiosu, — macar unu cruceriu imprumutu: se dechiara de necapabili pentru chivernisirea baniloru bisericesci, si depunden-duse numai decátu, voru fi constrinsi daunele eventuali a le restituí bisericeii din averea loru propria.

2. Comitetele parochiali, sub greumentulu responsabilitatii, sunt indetorate: conformu §. 27. p. 5. a stat. org. in decursulu anului, din candu in candu, a controlá si visitá cass'a bisericesca adeca pre epitropi, — a constată rezultatulu controlarii si visitarii si a face relatiune protopresviterului; ér acest'a in cátu va aflá: cá in cutare comuna din partea cutarui epitropu s'a comisu abatere si abusu, — conformu normativului din 27. Iuliu 1872. ^{Nr. 1012.} _{Epitr. 319.} pre respectivulu epitropu numai decátu ilu va depune, si manipularea baniloru, o va concrede interimalminte unui membru din comitetulu parochialu, pana voru urmá dispusetiunile ulterióre; ér in casuri de abusu si deficituri grave si evidente, insusi comitetulu parochialu pote face acést'a fara de intrevenirea protopresviterului, facendu acestuia aretare supletorie.

3. Spre a se poté constată si delaturá celea pana acum'a deja intemplete: protopresviterii concerninti, in firulu ordinatiunei consistoriali din 15. Iuniu 1871. ^{Nr. 808.} _{Epitr. 287.} alinea 13, sunt insarcinati, a substerne Consistoriului o aretare specifica despre tote pretensiunile de bani bisericesci, dubióse si neincassabile in care aretare e de a se espune:

a) numele epitropului manipulante, a presiedintelui si notariului dela comitetulu parochialu;

b) numele detorasiului de bani si déca sunt, si a chizesiloru lui;

c) sum'a detoriei in capitalu si interese si motivulu care face imposibila incassarea detoriei.

4. Fora de scirea si incuviintiarea Consistoriului epar-

chialu, nici comitetului dar' nici sinodului parochialu, in viitoriu nu i este permis: a *dechiará vre-o detoria de neincassabila necumu a o sterge superficialiteru din evidinti'a pretensiuniloru bisericesci*, ci a nisui de a se asecurá si licuidá in conformitate cu citatele normative; — ér cu privire la celea din anii precedenti, adeca *de totu vechi dubiose si absolutu neincassabile*, comitetulu parochialu, va face protopresviterului, si acest'a Consistoriului propunere pentru dispusetiuni ulterióre.

II. Cu privire la depurarea contributiunei publice regesci si comunale.

1. Fiecare usufructuariu de pamenturi bisericesci si scolare anume: preotulu pentru sesiunea parochiala, ér invetiatoriulu pentru estravilanulu scolei, e deobligatu:

a) tóte restantie contribuionali directe din anii precedenti pana inclusivu la capetulu anului 1873. sub grea responsabilitate — a le depurá, si despre efectuit'a depurare a se legitimá inaintea protopresviterului concerninte, producendu-i libelulu de dare;

b) ér in viitoriu, a nisui ca prestatiunile curinti, regulatu si punctualu se le depuredie, ca asia la capetulu anului, se nu remana nesolvite; ceea ce apoi totu deun'a in primele lune ale anului prossimu e indetoratu se legitimedie inaintea protopresviterului concerninte aretandu-i libelulu, din care se pote vedé depurarea. —

2. Protopresviterulu tractualu concerninte, indata dupa primirea si la curentarea acestui normativu, va provocá oficiele párochiali din tractulu submanuatu, ca fora amenare se-i substérna o aretare specifica despre:

a) numele preotiloru si invetiatoriloru respectivi restantieri de contributiune;

b) prestatiunile contribuionali prescrise, solvite si restante cu finea anului trecut 1873, si despre celea prescrise pe anulu curinte;

c) o adeverintia din partea comitetului parochialu subscrisa si de antisti'a comunala politica, din carea sè se constate: cá ore pentru contributiunile restante, facutú s'a esecutiune preotului sèu invetiatoriului, este intabulata sèu sequestrata sesiunea parochiala si pamentulu scólei?

3. Incátu apoi voru ocure casuri de aceste, comitetulu parochialu sub propria responsabilitate e indetoratu a reflectá pre antisti'a comunala respective pre organele finantiali: cá esecutiunea asupr'a sesiunei parochiale sèu a pamentului scolaru adeca aplicarea mesuriloru usuate esecutiionali facia cu averile bisericesci, este nejusta; deorece atâtu preotulu cátu si invetiatoriulu folosindu veniturile, este indetoratu, a suportá si sarcinele contribuionali, prin urmare si esecutiunea pentru restantie numai in contra loru, si numai asupr'a averii proprie private a loru are locu si valóre legala.

4. Déca inse totusi voru ocure casuri, unde preotulu sèu invetiatoriulu negriginte, e amenintiatu cu esecutiune, dar elu nu posiéde avere privata, protopresviterulu concerninte e indetoratu a staruí: ca facia cu sesiunile parochiali si pamenturile scolari sè previna ingerintiei esecutiunale din partea organeloru finantiali, adeca controlandu, si tienendu in evidintia celea prescrise in punctulu 1 si 2, a normativului de facia, va indrumá comitetulu parochialu indata: ce cutare preotu sèu invetiatoriu nu-si va fí depuratu restanti'a contributiunei, singuru comitetulu se grigésca pentru depurarea sumei restante, adeca in proportiunea sumei pretinse se esarendedie o parte din pamenturi si din pretiulu acelor'a depurandu restantie contribuionali numai prisosulu se lu dee respectivului usufructuariu; — avendu a reportá despre aceste casuri. —

III. Cu privire la contractele de esarendare a pamenturilor parochiali si scolare.

1. Preotulu si invetiatorulu usufructuariu, este indreptatitu a dispune de beneficiile sale, dar' numai pe timpulu viétiei respective functiunei sale ca utare; dreptaceea si pamenturile destinate la dotatiunea sa, — le pote chivernisi cumu i vine mai bine la socotéla, adeca le pote si esarendá particulariloru, desine intielegenduse: cá contractele despre asemenea esarendari nu au valóre obligatorie nici consecintie pentru viitoriu, adeca in casu de eventual'a mórte séu delaturare din functiune a respectivului preotu séu invetiatoriu usufructuariu.

2. Respectivii preoti si invetiatori, se facu atenti asupr'a acestei impregiurari si li se recomanda: ca la astfeli de negotieri, se fie fórté cu bagare de séma la tóte eventualitatile, si precátu se pote sè se retiena dela incheiarea contractelor pe mai multi ani, caci — precum dovedescu casurile concrete amintite mai susu: neintielegerile si consecintiele procesuali ce eventualminte s'ar mai escá cu respectivii intreprindietori, numai pre urmatorii reposatiloru loru i va privi si asupri. —

3. Comiteturu parochiali, sub greomentulu responsabilitatii proprie, li se opresce seriosu: a 'si dá invoirea la astfeliu de afaceri séu a le intreprinde singure fora de a cere incuviintiarea sinodului parochialu, si acést'a fora de a midiloci aprobarea Consistoriului eparchialu, ér in casuri esceptionali numai in impregiurari favorabile prevedute si cu stipulatiuni secure, se potu incheiá, si contracte dar care au valóre numai dupa ce voru fi examinate si ratificate de Consistoriulu eparchialu.

Protopresviterii concerninti sunt insarcinati cu sup-raveghierea si controlarea rigurosa a manutinerii si implinirei acestoru dispušetuni din partea organeloru subalterne; avendu despre rezultatulu loru la finea fiecarui anu a substerne Consistoriului reportu circumstantialu.

Normativulu acést'a estradandu-se intr'unu esemplariu pentru fiecare oficiu parochialu, setrimite concernintelui protopresviteru, ca se dispuna numai decátu a se publicá sinodului comitetului si epitropiei parochiale din fiecare comuna ér oficiulu parochialu luandu cunoscentia despre elu si comunicandulu cu invetiatorulu, lu va pastrá in archivu, spre cinosura, strict'a acomodare si necesari'a intrebuintiare. —

Aradu, in '21. Martiu 1874.

*Consistoriulu eparchialu romanu
greco-orientalu alu Aradului
ca senatu epitropescu.*

PARTE NEOFICIALA.

Cristosu a inviafu!

Éta cuvintele cu cari salutamu noi pre on. cetitori in diu'a carea a facut'o Domnulu se ne bucuramu si se ne veselimu intr'ens'a; sunt cuvintele cu cari adi se saluta toti fiii bisericei nóstre orientale. Maicele au indatinatu la acést'a santa si mare di de Pasci in carea serbamu aniversarea mantuirei nóstre, a face placere copiiloru loru dragalasi câte cu unu ou rosu, pentru fiacare, ér noi in lips'a acestuia, trimitemu unu: Cristosu a inviatu! tuturor, si celoru ce ne iubescu si celoru ce ne urescu pre noi!

A inviatu Cristosu si impreuna cu elu au inviatu si mortii cei din vécu. Natur'a insasi pare a serbá memorabila diua a invierei Domnului, cáci apasata de iern'a grea astadi desbraca vestmintulu intristarei si campurile si ar-

borii imbraca vestmintulu de veselie, campurile se invalescu cu flori, arborii se incoronéza cu frundie verdi.

Adance cu adeveratu adance sunt misterele santei religiuni. Pe langa tóte suferintiele si nezasurile ce crestinii intimpina indecursulu anului, o diua cu mominte de bucuria au si ei, carea este diu'a Pasciloru, in carea seraculu se bucura si se veselesce intocmai ca bogatulu, cáci Cristosu, carele eri jacea in mormentu de piétra sdrobindu cu mórtea sa pre mórte ca unu Ddieu a inviatu. Muierile purtátorie de miru mergandu desu de deminetia la grópa fusera salutate de angerulu, ce siede pe piétra mormentului, cu mare bucuria dicandu cá: s'a sculatu, nu este aici, spuneti apostoliloru lui. O minunata lucrare! vestea invierii o ducu apostoliloru femeiele. Faciti-ve dara si voi femei si mame romane demne de onorulu de care a impartesitu Cristosu Domnulu femeile; faceti-ve si voi vestitorii invierei lui la cei seraci, la cei neputintiosi si lipsiti, alinandu durerile lor, usiorandule sarcin'a vietii in acést'a dia de bucuria generala, impartiti orfaniloru si seraciloru oue rosii ca sè surida si ei la invierea acést'a luminata.

Biserica'nóstra a avutu in trecutu prea mica parte de bucuri'a in care s'au impartesitu alte biserici; ea in afara erá apasata, si tóta mangaiarea crestiniloru constá in potirulu din care primescu trupulu si sangele lui Cristu intru iertarea pecatelor, dar astadi se impartesiesce de o indoita bucuria, bucuria in intru si in afara. Santa si mare datorintia au crestinii spre a face, ca din bucuri'a acést'a se póta gustá cu deseversire toti, nu numai ci in parte fiacare sè se bucure indreptandu-si viétia sa spre fapte bune.

Invierea lui Cristosu este garanti'a invierei nóstre carea in tóte dilele o marturisimu in simbolulu credintiei. Insa nu trebuie se perdemu din vedere midiloculu prin care Cristosu ne-a asigurat viétia vecinica; elu pururea cátu a petrecutu ca omu pre pamentu a stralucitu cu mari virtuti; a iubit pre toti si pre inimicii lui; a facutu bine tutoror'a; virtutea dar este calea ce duce la eternitate, virtutea va face, ca cei morti se invie intru viétia de veci. Prin mórtea sa Cristosu a ruptu numai murulu ce impedeá comunicatiunea ómeniloru cu Ddieu, remanendu in voi'a libera a acestor'a ulterior'a afacere pentru mantuire.

Viétia'nóstra sociala avemu se-o indreptamu intru tóte dupa viétia si esemplulu lui Isusu; aparitiunile triste din aceea sunt consecintiele releloru de cari in presinte mai multa ca alta data suferé intrég'a societate creстина. Recel'a si instrainarea fratelui de catra frate, hulirea de apropiu, patarea onórei altui'a, sunt totu atâtea pecate ce facu aprópe imposibila progresarea crestiniloru. Diu'a invierei este diu'a renascerei nóstre. Avemu se lapadamu dela noi tóte pecatele, si se incepemu o noua si neintinata viétia, bineplacuta lui Ddieu, ca astfeliu in intrepinderile nóstre ajutorulu lui celu santu se fie cu noi in tóta vremea.

Precum se stinge fumulu sè se stinga discordia si ur'a dintre frati, precum se topesce cér'a de faci'a focului sè se topésca lespedele indiferentismului din sinulu bisericei si a natiunei nóstre, ér cei buni se sporésca si sè se veselésca; viétia sinodala, in carea ne aflamu se infloresca, ca posteritatea se binecuvinte in eternu momori'a, celoru ce-o-au eluptatu si sustienutu in puritatea ei canonica. Interesarea de cauzele biserico-nationale se jaca la inimile tuturor crestiniloru nostri, lucrandu toti cu unu gandu si cu o inima la redicarea si punerea in pracsá a tuturor institutiuniloru salutarie bisericesci. Atunci se va vedea cum am serbatu noi luminat'a di a Pasciloru,

atunci se va vedea imbracat'am noi vestmintulu nou alu renaşcerii sufletesci, séu totu in celu vechiu ne aflamu inea.

Sant'a di de inviere a lui Isusu Cristosu dee ceriulu se fia inceputulu desteptarei nóstre spre o viétia mai ferici-
cita, démna de unu poporu ce a suferitu pentru lege si credintia jugulu selaviei in decursu de seculi; ér noi cu iubire se ne imbracisiamu unii pre altii, se dicemu frati si celoru ce ne urescu pre noi, si in coru fratescu se cantamu cu maic'a nóstra biserica: Cristosu a inviatu din morti cu mórte pre mórte calcandu, si celoru din mormenturi viétia daruindule!

c.

Votulu

minoritatii comisiunei sinodali in cestiunea locului de administratiune a fondurilor comune aradu-caransebesiene.

La cestiunea locului de administratiune a fondurilor comune, comisiunea cu majoritatea voturilor a decisu (in §-lu 1.) a propune sínodeloru orasiulu Temisiór'a ca locu alu administratiunei. —

Subscrisii membri ai comisiunei aflandu de mai corespundietoriu, mai practic si mai favorabilu ca loculu de administratiune se fia in Orasiulu Aradu, — sub Nrulu. 4 in protocolulu luat despre siedintiele acestei comisiuni, ni am insinuat votulu separat, carele acum 'lu susternemu pe langa motivele urmatóre:

Dupa natur'a lucrului, tóte institutiunile publice se administré dia la loculu acela, de care se afla mai aprópe si mai nemidilocitu autoritatea séu superioritatea carea are datorinti'a si chemarea de a supraveghia si inspectiuná esactitatea si regularitatea administratiunei, — numai astfelu potendu fi inspectiunea posibila si usióra. — Acestu principiu este primitu si urmaritu in tóte ramurile institutiunilor si intreprinderilor publice; — asia sunt de exemplu: tóte institutiunile banale, fundatiunale, — intreprinderile cari sunt de interesulu comunu alu statului, — asia sunt si acelea cari privescu la unu interesu provincialu, càci loculu administratiunei acelora tótu de una se afla acolo, unde este si centrulu séu resiedinti'a autoritatii séu superioritatii aceleia, carea are a supraveghia si a controlá administratiunea. —

Purcediendu din acestu principiu generalminte adoptatu, — de óra ce comisiunea coadunata in Temisiór'a in unanimitate a primitu si a enunciatu: cà fondurile comune conformu compusetiunei si destinatiunei lor se remana nedespartite si sub administratiune comuna, — urmédia de sine cà acelea fonduri comune, sunt a se administrá acolo, unde este mai aprópe si mai nemidilocita autoritatea chiesta spre supraveghiare si controlare, — si unde inspectiunea se póte esercia fora nici o greutate. —

Deci dupa natur'a lucrului si fundamentalminte nu póte fi nici decátu motivata si justificata propunerea: cà fondurile comune se se administredie in Temisiór'a, adeca la unu locu unde nu esistu autoritatile chieste spre inspectiune si controla. —

Considerandu deci cà atátu din principiulu adoptatu pretotindenea, càtu si dupa natur'a fondurilor de sub intrebare, ca a unei fundatiuni bisericesci apartienetóre ambelor diecese, — numai in unu astfelu de locu potu si au a se administrá corespundietoriu scopului, esactu, fundamentalminte si folositoriu, — unde se afla un'a jurisdictiune bisericésca ca autoritate chiesta spre inspectiunare si controla, — adeca: unde este episcopu, consistoriu si respective sinodu, — va se dica unde se afla corpuri administrative si legislative bisericesci, si

prin urmare unde administratiunea póte stá sub inspectiunea nemidilocita a autoritatiloru chieste spre acést'a. — Acestea locuri potu dara se fia numai *Aradulu séu Caransebesiulu.* —

Considerandu cà in §-lu 32 a proiectului de regulamentu, comisiunea insasi recunósce competinti'a si chemarea ambelor diecese, — si respective a capiloru diecesani, — de a controlá si inspectiuná administratiunea fondurilor: naturalminte urmédia cà acést'a controlare si inspectiunare acolo este mai usióra, mai practica mai sigura si mai posibila, unde dieces'a respective capulu diecesei si-are resiedinti'a sa, astfelu avendu acolo ocaziunea a esercia acést'a datorintia inmediatu si in continuu; — pana candu la casulu déca s'ar primí loculu proiectatu prin majoritate — in Temisiór'a: numai cu greutate si caletoria — din timpu in timpu i-ar fi posibila episcopului diecesanu exerciarea controlului amintite; — ba abstragendu chiar greutatile caletoriei si a perderei de timpu trebuintiose la exerciarea astu-i modu de controla, — este naturalu cà macar care diecesa, si respective si acelu episcopu diecesanu la a carui resiedintia nu se afla administratiunea fondurilor, trebuie se afle mai multa garantia si mai buna linisce in consciinti'a acea, cà administratiunea fondurilor se afla sub inspectiunea si control'a nemidilocita a unui episcopu, a unei jurisdictiuni bisericesci, — decátu candu acea se afla la unu locu indepartatu de ambele resiedintie episcopesci. —

Considerandu cà in càtu in dieces'a de la carea este indepartata administratiunea fondurilor, se ar nasce dubietatea séu temerea: cà dóra locuitorii diecesei aceleia in care se afla administratiunea, prin impartasirile imprumuturilor ar poté fi mai favorisati, — pentru evitarea acestei temeri, — prin unu regulamentu respective statutu — care ar satorí cu precisitate proportiunea capitaleloru va se dica a sumei elocande pe langa destula garantia intre locuitorii ambelor diecese — se restórna si obiectiunea pentru administrarea fondurilor in unu alu treilea locu. —

Considerandu mai departe cà fondurile bisericesci dupa natur'a loru fundamentala, si inainte de despartirea de catra ierarchi'a serbésca, totu de una se administrau la loculu unde se aflá jurisdictiunea bisericésca, adeca: in Carloveti, — macar cà si atunci fondurile erau a provinciei intregi si nu numai a diecesei Carlovetiului, — prin urmare si de aci nainte administrarea se póte continuá numai in loculu unei resiedintie diecesane. —

Considerandu cà deputatii romani de la congresulu din Carloveti, sub présiedinti'a marelui repausatu: Andreiu Baronu de Siaguna in anii 1863 si 1864, la ocaziunea consultariloru de despartire, — decisera: cà déca se va primí sum'a fondurilor pentru diecesele romane, — acea va fi a se manipulá in Aradu prin o epitropia ad hoc sub présiedinti'a naturala a episcopului aradanu. —

Considerandu cà corelatiunile creditórie in Aradu sunt multu mai favorabile si mai eficace ca in Caransebesiu, — cà in Aradu viétia industrialá si comerciala este desvoltata mai bine, — cà in Aradu sunt mai multe institute de creditu si de economia de lungu timpu bine acreditate, la cari provisoralminte banii fondurilor se potu elocá cu deplina garantia, — pana candu in Caransebesiu in timpulu presinte astfelu de institute si asia de acreditate — nu se afla, prin urmare in Aradu este de presinte mai practicabila si mai sigura elocarea provisoria a baniloru. —

Deci nu suferé nici o indoiéla cà Aradulu are tóte siansele si motivele de a fi loculu administratiunei fon-

duriloru, — atâtă facia de Temisióra din motivele susu insirate, — câtă si facia de Caransebesiu din motivulu impregiariloru locale. —

In fine Aradulu si din punctu de vedere economicu e mai aptu, mai favorabilu pentru administrare, — căci aici vor costă cu multu mai pucinu spesele administratiunei fonduriloru, de câtă in Temisiór'a.

Salarele fipsate pentru diregatorii si servitorii directiunei, in proiectu sunt statorite in sum'a anuala de 3500 fl. — Considerandu că dupa statutulu organicu si dieces'a trebuie se-si aiba casariulu, controlorulu si advocatulu seu salarisatu din midilócele diecesei; — considerandu că acestea oficii, se potu intruní cu agendele administratiunei fonduriloru fora ca sè cumuledie banii fonduriloru cu ai diecesei, — prin urmare sum'a carea inomisse va fi a se dá acestoru oficianti si servitori din midilócele diecesei, si anume: perceptoriulu 300 fl., controlorulu 200 fl., advocatulu 200 fl., servitoriulu 200 fl., adeca cu totulu cam 900 fl. — va fi economisată in favórea fonduriloru; — mai departe episcopulu fiindu presiedintele naturalu atâtă alu diecesei, câtă si alu directiunei fonduriloru, celea 600 fl. cari sunt proiectate pentru presiedintele directiunei, — inca s'ar poté economisá, — ba s'ar poté crutiá si spesele localitatei pentru oficiulu directiunei respective a casei, — anume: in Temisiór'a pentru o localitate ar fi a se solví celu pucinu 400—500 fl. — pana ce acestu oficiu in Aradu s'ar poté asiediá in localitatile diecesane. — In fine nu s'ar inmultí nici spesele de caletoria si nici diurnele pentru membrii directiunei, — pentru-că caletori'a membriloru din dieces'a Aradului la Temisiór'a, face tocmai sum'a ce trebuie Caransebesieniloru de la Temisiór'a la Aradu. —

Din tóte acestea consideratiuni, — precum si din oportunitatea: că prin astfeliu de dispositiune, se nu se manifestedie la aparintia o neincredere facia de capii dieceselor, — membrii suscrisi ai comisiunei si-au aflatu de datorintia a pronunciá acestu votu separat, si a rogá ambele venerabile sínóde diecesane: ca respingendu proiectulu majoritatei pentru loculu administratiunei fonduriloru, — sè se decida ca loculu de administratiune si pentru venitoriu se fia Aradulu. —

Datu in ^{4 Aprilu}_{23 Martiu} 1874.

Lazaru Ionescu.
Iosifu Belesiu.

Demetriu Bonciu.
Alesiu Popoviciu.

Invetiamentu.

Positi'a organica a asiediaminteloru de invetiamentu.

(Continuare.)

Cunoscintiele folositórie, sciintiele si in deobsce cultur'a are o inriurire indoita asupra vietii omenesce. Odata ea *inlesnesce* vietuirea, alta-data o face *placuta*. Astfeliu, privite ca trebuintie sentite, cunoscintiele de ori-ce natura potu fi de natura atâtă dilnice câtă si sufletésca. Ómenii tindu spre cultura mai alesu din motive dilnice, — pentru a-si inlesní vietuirea. Este insa in tóte vremile unu numeru anumitu de ómeni, cari privescu cultur'a ca o stare de fericire sufletésca, deci tindu a sci numai pentru-ca se scie. Nesmintitu majoritatea ómeniloru privesce cunoscintiele si sciinti'a ca *midilocu de castigu*. Acésta majoritate, indemnata de trebuintiele, ce sentiesce, este infintiatóri'a asiediaminteloru de invetiamentu, si asemenea totu ea, elementulu care lucréza pentru respandirea culturai. Candu omulu sente lipsa, elu stórce zeru din pétra.

Dar' acesti ómeni nu urnescu lumea din locu. Ei tocmai in lips'a de cultura punu temeiu asiediaminteloru menite a respandí cultur'a. Numai partea cea mai mica, ómenii, pentru cari studiulu nu este numai midilocu de

castigu, ci inainte de tóte o lucrare, prin care se gusta cea mai candida fericire sufletésca, numai acesti ómeni urnescu lumea din locu si redica societatea la o trépta mai inalta. Ei aduna cunoscintiele si numai dupa-ce ei le-au adunatu, este respandirea lor prin impartesire cu putintia

Prin lucrarea impreuna a acestoru dóue feluri de ómeni au fostu create cele dintai universitati. ⁵⁾

In tierile mai inaintate ale apusului, cu deosebire in páturile fruntasie ale societatii, ómenii simtiau pe câtă se poté de viu trebuinti'a de a-si castigá anumite cunoscintie. Viéti'a s'a fostu desvoltatu pana la acelu stadiu, unde ocármuirea aprópe in tóte treptele a fostu devenitu in lips'a cunoscintieloru imposibile.

Nu numai singuratecii, ci chiar' si ocármuirile tieriloru trebuiau sè fie cuprinsi de ingrigire pentru formarea generatiiloru viitórie.

Pe langa tóte aceste infintierea asiediaminteloru de invetiamentu erá peste potintia, déca nu ar fi fostu ómeni, carii si in lips'a asiediaminteloru de invetiamentu si-a sciutu castigá o anumita mesura de cunoscintie. Acesti'a, asemenea unoru magazii, contienéu materialulu, de care restulu societatii avea trebuintia. Nu remanea decâtă sè se creeze unu foru unde ei sè-si póta descarcá cuprinsulu sufletulu lor, facandu comuna bogati'a, ce pana acuma portau in sine.

Aceste foruri sunt universitatile.

Inca fórte din vreme, in secolii VII. VIII. si IX se aflau prin Europ'a apuséna, mai alesu pe la curtile domnesci, barbati, carii cu incetulu au inceputu a desgropá din ruinele vremiloru vitrege comorile gandirii clasice. Din studiarea acestor'a si din rezultatulu meditatiuniloru proprie, in decursulu vremiloru ei si-au castigatu o cultura de unu cuprinsu mai intinsu decâtă ce poté am fi aplecati sè credemu.

Desi ei petreceau in societate, cultur'a erá insa mai multu ori mai pucinu rezervata pentru densii. Pentru o impartesire de cuprinsu mai intinsu lipsea atâtă indemnulu, câtă si ocasiunea.

Pentru a-si castigá acésta ocasiune au lucratu ei spre infintierea celoru dintai asiediaminte de invetiamentu, a universitatiloru.

Resultandu universitatile din lucrarea impreuna a ómeniloru, ce privescu sciinti'a ca midilocu de castigu cu ómenii, ce o privescu ca midilocu de fericire sufletésca, este veditu, că organizati'a lor a fostu intocmita astfeliu, ca ele sè póta satisface atâtă trebuintiele dilnice ale unor'a, câtă si acelea sufletesci ale celor'a-lalti. Universitatile ofereau nu numai cunoscintie, prin care sustinerea vietii devine mai usióra, ci totodata si o cultura de cuprinsu mai inaltu, prin care se desvoltá capacitatea de a gustá placerile sufletesci prin sciintie si arte.

De aici numirea „universitate“.

Erau asiediaminte menite a respandí ori-ce felu de cultura, a satisface tóte trebuintiele intelectuale ale ómeniloru. Pentru acea ele cuprindéau tóte ramurile lucrarii sufletesci: sciintiele tocmai atâtă de multu ca si artele. Se intielege tóte aceste in stadiulu, pana la care s'au fostu desvoltatu pe acea vreme.

Dar cu tóte aceste menitiunea picipala a universitatiloru erá, ca sè formeze tenerii pentru anumite cariere. Tenerii le visitau mai alesu, pentru a-si castigá cunoscintiele, de care aveau trebuintia, pentru a poté pasi in urm'a parintiloru sei. De aici formarea „facultatiloru“. Atâte facultati, câte feluri de cariere.

⁵⁾ Pentru toti ómenii cultur'a este totodata o satisfacere a trebuintieloru sufletesci; prin cultura toti devinu capabili de a gustá frumosulu. Deosebirea este inse, că unii punu pondu pe folósele dilnice éra altii pe satisfacerea etica.

Ori câtu de mica ni-ar' pareă mesur'a cunoscintieloru pe timpul candu s'au ivitu universitățile, nime foră anumite cunoscintie pregătitoare nu eră în stare să pricépa cele, ce se împartesiau la universitate. Eră dar' de trebuință, ca să fie unu altu felu de asiediaminte de invetiamentu, în care tenerii să fie pregatiti pentru universitate. Aceste asiediaminte pregătitoare erau „gimnasiile“.

Încă înainte de ivirea universitatilor copii se trimiteau la monastiri pentru-ca să fie instruiti. Cu câtu trebuință a cunoscintieloru eră mai generalu sentita, cu atât mai mare eră numărulu copiilor trimisi la monastiri. Dacă vom tiené contu de espeditiunile cruciatilor spre orientu și de progresulu comercialu urmatu după aceste espeditiuni, vom află, cumca în secolii XI și XII, candu se ivescu universitățile, numărulu copiilor trimisi pe la monastiri trebuia să fie destulu de mare. Fiindu apoi copii nu numai numerosi ci totodata și de deosebită vresta și formațiune, trebuia să se facă între densii o anumită clasificare; cei ce știu mai multu trebuiau să fie deosebiti de catra cei ce știu mai puțin. Statorirea atât a claselor, cât și a cunoscintieloru de împartesitu în gimnasiu s'a facutu înse numai după-ce s'au ivitu universitățile. Înainte de ivirea universitatilor într'adeveru nici nu esistau gimnasie. Trimisu la monastire, fiescecare invetia, ce invetia, foră mesura hotarita. La deosebite monastiri, ba chiar și la acele-si monastiri, prin deosebiti oameni se invetia în deosebite chipuri. Nu eră o normă pentru toti; — lipsea orice organizația premeditata. Ast'a a fostu data numai de catra universitate. Foră nici o reseră potemu dar dice, că gimnasiile suntu provocate numai decatra universitate. Numai simtindu lips'a de pregătire pentru universitate oamenii au organizatu gimnasiile.

Acestu raportu între universitate și gimnasiu a esistatu în toate vremile. Elu exista și azi. Gimnasiulu nu este unu asiediamentu de sine statatoriu, ci trebuiesce privitu în subordinație cu universitatea, numai ca o parte a sistemului universitaru. Facendu supositi'a că universitatea nu exista, gimnasiulu devine cea mai absurda creațiune. Oamenii, cari au terminatu cursulu gimnasialu, știu din toate câte ceva, dar' din nemicu destulu. Ast'a, pentru-că ei au castigatu cunoscintiele din gimnasiu numai pentru-ca să fie capabili de studiulu universitaru. În gimnasiu nu se invetia nemicu: se castiga numai capacitatea de a invetia.

În deosebite vremi și la deosebite popore organizația gimnasiilor a fostu deosebită. Totdeauna a fostu înstatorita prin raportulu catra universitate. Cu câtu mai tare se înmultiau cunoscintiele, cu câtu mai înaltă eră cultur'a de împartesitu la universitate, cu atât mai mari erau pretensiile facia de gimnasiu.

Încă în secolulu trecut după unu cursu de 4 — 6 ani tenerii erau primiti la universitate. Acuma scimu, că unu teneru are de a face unu cursu de 10 — 12 ani până-ce ajunge a fi declarat „maturu“ adeca capabilu de studiulu universitaru. Remarcu această deosebire în ani pentru-că ea este mai marcantă. Nu numai mai multi ani au înse tenerii să fie pregatiti acumă decât înainte de unu secolu; ei invetia acumă totodata și într'unu anu mai multu decât ce invetiau atunci. Și într'asta direcție are să se desvôle studiulu gimnasialu de aici înainte. Cu greu gimnasiulu va cuprinde candu-va mai multu decât optu clase: desvoltarea de aici înainte are să se consistă în acea, ca într'unu anu și respective în optu ani se va invetia mai multu și anume totdeauna *atâta*, câtu va fi de lipsa pentru a fi calificatu pentru universitate. ⁴⁾

⁴⁾ Nesmintitu sistemele de astă-di sunt neîndeplinite: s'ar putea, după unu metodu mai corect, ca în 6 ani să se invetie pôte chiar' mai multu decât acumă în 8 ani. *Not. Aut.*

Prin aceste este statoritu raportulu între universitate și gimnasiu. Cursulu gimnasialu este numai o pregătire pentru universitate. Astfelu în gimnasiu se dau numai acele cunoscintie, care sunt de trebuință pentru a fi capabilu de studiulu universitaru. Mai multu ar fi de prisos, mai puțin n'ar corespunde scopulu. Se pune dar' în gimnasiu mai mare pondu pe desvoltarea sufletulu decât pe îmbogățirea lui cu cunoscintie. Desvoltarea cugătării corecte, formarea gustulu esteticu și desteptarea aplecarilor firești ale tenerilor este scopulu specialu al gimnasiilor. Pentru acea în gimnasiu se invetia multe lucruri, care omulu laicu i s'ar pareă cu desevirsire de prisos. ⁵⁾ Folosulu acestora se va vedé înse, deca vom consideră universitatea. Caracteristic'a invetiamentulu universitaru este tocmai acea, cumca ea cêrca a satisfăce nu numai trebuințele dilnice, ci totodata și acele sufletesci. Elu nu numai îmbogățesce sufletulu cu cunoscintie de folos dilnicu, ci lu și forméza, pentru a fi capabilu de gustarea frumosulu. Prin asta universitatea merita numele, ce pórta: ea respandesce cultur'a în toate privințele, formandu pe omu nu numai pentru o anumită carieră, ci și pentru viața în deobsce. Astfelu cunoscintiele, ce în gimnasiu ar pareă de prisos, privesc în îndeplinirea lor la universitate, devinu cele mai folositóre.

Aprópe acela-si raportu exista și între gimnasiu și *scólele elementare* ori „normale“, precum le numimu noi.

Deosebirea va fi înse evidentă, dupăce vom privi la originea acestora.

Originea scólelor normale cade în evulu nou, mai alesu în timpul miscarilor provocate de reformațiune. ⁶⁾ Desvoltandu-se meseriile în orasiile apusene, cu încetulu lips'a de cunoscintie a începutu a fi sentita și în clas'a numita „burgevasia“. De pucine cunoscintie aveau acesti oameni trebuință. Dar ori câtu de puțin, trebuință eră sentita. Provocate de această trebuință s'au ivitu scólele elementare prin orasie. — După ivirea reformațiunii lips'a de cunoscintie a devenitu cu atât mai sentita. Reformațiunea, prin firea ei face pretenti'a, ca ori-care adherentu alu ei se scie ceti sant'a scriptura. Pentru acea invetiamentulu elementaru este cu multu mai desvoltatu la popórele reformate ori luterane. Elu aici a fostu sustienutu nu numai de catra trebuințele dilnice ale poporulu ci și de catra zelulu preotimei. Elu a fostu pe alocurea chiar forsatu. Cese invetia și se invetia în aceste scóli elementare. Acea și *atâta de ce și decâtu* clasele sociale, pentru care sunt menite, au trebuință. Cu câtu viața se desvólta, cu atât trebuințele se înmultiau și cu atât mai înmulte trebuiau să devina și cunoscintiele de împartesitu în scólele elementare. Stadiulu de desvoltare, în care ne aflamu a-di, a provocatu chiar unu sistem nou, „scólele cetățienesci“ cu unu cursu de șese ani, unu asiediamentu, care nu este decâtu o formă mai îndeplinită a invetiamentulu elementaru.

Se tragemu acumu o paralela între universitate și invetiamentulu elementaru. Deosebirea este marcantă: universitatea forméza oamenii *pentru anumite cariere*: scólele normale ori elementare îi forméza *pentru viața dilnică*. Vom vedé mai tardiu câtu de mare este importantia acestei deosebiri.

Cu vremea scólelor normale au intratu într'unu felu de raportu de subordinație cu gimnasiulu. Azi ele sunt totodata și unu cursu de pregătire pentru gimnasiu. Universitatea și gimnasiulu s'au desvoltatu într'atât'a, încatu trebuie să se facă pretenti'a, ca și acel'a, care voiesce a

⁵⁾ Astfelu limbele clasice, care înriurescu atât de multu asupra formării sufletulu. *Not. Aut.*

⁶⁾ Intemplari, prin care desvoltarea a fostu provocată: descoperirea americe — comerțiunii italiene, cultur'a aflată în Italia ș. a. *Not. Aut.*

vizită gimnasiului, să aiba anumite cunoștințe. Aceste cunoștințe se potu statorî prin câte-va cuvinte: să știe atîta, cîtă este de trebuință, pentru că cine-va să *pôta face studii*, adică a cetî bine, a scrie bine, a cunoște raporturile numerice și a fi receptiv pentru intuiție.

Am cădea înse în ratecîre, dăca urmîndu din acestu raportu de subordonatîe, am privî școlile elementare numai ca cursu de pregătire pentru gimnasiu. Între gimnasiu și școlile elementare, nu este totu-acelu raportu ca între gimnasiu și universitate.

În gimnasiu se învîtia numai atîta, cîtă este de trebuință pentru universitate; în școlile elementare se învîtia înse cîtă este de trebuință pentru gimnasiu, și *înca* cîtă este de trebuință pentru stadiulu de dezvoltare a unoru anumite clase sociale. Pentru acea copii în cele dintău clase gimnasiale învîtia multe ce au învîtiatu deja în școlile elementare. Ast'a ar fi peste putîntia, dăca școlile elementare ar fi numai o continuare a gimnasiului.

Este dar' subordonatîe, nu înse acea subordonatîe deseversita, pe care o aflăm între gimnasii și universitate.

Universitatea, gimnasiulu și școlile elementare formează unu sistemu încheiatu de învîtiamentu. De și legătur'a între gimnasiu și școlile elementare nu este atîtu de strînsa ca școlile elementare în lips'a gimnasiului se devina lipsite de sensu, prin subordonatî'a la care am trasu atîntînea mai susu, școlile normale totu-si devinu o parte a sistemului.

Să cercăm acum — unde este *temeiulu acestui sistemu*. Este elu în universitate, ori în școlile elementare? — este elu susu, ori josu?

Cestiunea este de importantia nesevirsita. Asiu putea dice: întregulu acestu studiu n'are altu scopu decătă a aruncă lumina asupra acestei cestiuni.

Dăca vomu află că *temeiulu* este în școlile elementare, atunci ni vomu pune tîta silîntî'a, ca se dezvoltăm învîtiamentulu elementaru.

Dăca înse ni se va vedî, că *temeiulu sistemului de învîtiamentu* este universitatea, atunci convinși, că în lips'a unei universitati nici candu nu vomu avea unu învîtiamentu sanetosu, vomu jertî ori-ce pentru universitate.

Clară este pusa cestiunea.

Aici fie înse *numai pusa*. O vomu trată numai vorbindu asupra *învetiamentului nostru în specialu*.

Sirulu de idei, aflatu la noi este următorînu. Scoli elementare, scoli populare înainte de tîte, căci în lips'a acestora n'avem învîtiacei pentru gimnasie; avendu apoi destule scoli elementare, să redicăm gimnasii, formandu-ne auditoriu pentru universitate. După ce am claditu astfelu *temeiulu* și am redicatu parietii, să punem coron'a prin înfiîntîrea universitatei.

O singură privire peste celea ce s'au disu până acumă va fi destulu, pentru că să ni se vedesca naivitatea acestui siru de idei. Elu uită cu deseversire cumcă „auditoriulu“ este „ultima res“ la unu asiediamentu de învîtiamentu. Asiediamintele de învîtiamentu sunt menite a răspandî o *anumita cultura*. Avendu acêsta cultura, trebuiesce apoi să avem *organele prin care cultur'a să fie răspandita*. Numai apoi vine „auditoriu“ care să fie împartesitu.

Cum vomu avé scoli elementare înainte de a ni fi formatu învîtiatori în nîsce scoli mai multu decătă elementare? cum vomu avea gimnasie foră a avé profesori formați la universitate și cum vomu ști, ce să învîtiăm în gimnasie, foră a avé o universitate, care să ni statorésească măsur'a cunoștințelor gimnasiale? Cum vomu res-

pandî, în sfîrsitu o cultura, care nu este, de ôrece numai la universitate o putem afla. ⁷⁾

În decursulu acestoru studii am vedîutu, cum universitatile au fostu cele dintău asiediaminte de învîtiamentu.

Numai în urm'a loră a fostu cele-lalte posibile. Vedem raportulu strînsu în care se afla partile sistemului și adi: pentru tîte vremile universitatea remane *temeiulu sistemului*. Unu gimnasiu foră universitate remane o creațiune anormală și pe cum vom vedé caus'a unui siru de nenorocire sociale. ⁸⁾

Prin aceste să privim cestiunea îndestulu clarificată.

În cea dintău epocă, până catra finele secolului XVIII. până aici s'a dezvoltatu învîtiamentulu.

Am numitu acêsta epocă — „a învîturîi religioare“.

— Aflu de prisosu a aretă mai de amenuntu motivele, din care acêsta numire mi-pare potrivită.

Învîtiamentulu a purcesu din biserică, mai tardiu a fostu susținutu prin biserică și până în cele mai nôue vremi a statu sub învîturîrea preotîmei. Pentru noi este înse de fôrte pucînu interesu a cunoște urmările bune ori rele ale acestei învîturîi. În epoc'a, ce urmēja, positi'a învîtiamentului în statu este cu totulă alta; deci pentru a puté pretîu îndestulu acêsta positiie, a fostu de lipsă a trage atîntînea asupra positiiei, ce elu a ocupatu până la secolulu XIX. (Fine va urmă.)

Cristosu a învîtiatu!

A campaneloră sunare,
Ce'n semnedia 'n d'albe diori?
Ce doiós'a loră cantare,
Durduirea armeloră?
Este semnu de rescolare,
Pentru-unu poporă iubitu?
Séu primirea 'n pompa mare,
Vre-unui duce renumitu?
Sufletu-mi s'a desceptatu:
„Adi Cristosu a învîtiatu!“

Susu la munte, jos în vale
Adi vestesce 'n d'albe diori,
A campaneloră sunare
Pentru-alu meu iubitu poporă,
Că fiulu cerescu, potînte,
Care-a fostu crucificatu,
Frense-a sale legamînte. . . .
„Adi Cristosu a învîtiatu!“

Astadi vîti'a Traianida,
Are-o mare santa di,
Căci cu inima ardienda
Mai voesce a dori,
Că si ea potînte-odata
C'am asia pe ne-acceptatu,
Redica-si-va fruntea lata. . . .
„Adi Cristosu a învîtiatu!“

Si atunci 'n bucuria,
Serbatorea-asia va fi,
Căci „scaparea“ din sclavia,
Că adi vomu serbatori, —

⁷⁾ Despre formarea la universitati streine aici nici vorba nu pôte fi. De altmîntrelea ca si este cu deseversire stricătîoasă. Not. Aut.

⁸⁾ În universitati aflăm culminatiunea vietii comune a singurateceloră popóre; ele sunt magazinulu de gaudiri ale natiuniloră. Do aici deosebirea la deosebite popóre: în universitate aflăm ôro-si cum cristalisatiunea victîi nationale. Not. Aut.

Ca si adi pe munte 'n vale,
Va vesti in d'albe diori
A campanelor sunare,
Ceasulu santu, mantuitoriu!

Pe cum adi crestinulu canta:
Că „Cristosu a inviatu,
Din morti cu mörte pe mörte
Calcandu“ — reulu sfarimandu,
„Si celor'a din mormenturi
Viétia le-a daruitu.“ —
Asia neamulu meu, de chinuri,
Va fi éراسi mantuitu!
Se cantamu genunchi plecatu:
„Adi Cristosu a inviatu!“

Paulu Drag'a

VARIETATI.

. Tenerimea clericala de aici, Luni dupa duminéc'a To-meii, va dá prelegere publica si o petrecere de jocu in localitatile dlui *Georgiu Dogariu*. Pretiulu intrarei pentru o persóna e 50 cr. pentru familia 1 fl. 50. Venitul curatu este destinat pentru unu scopu filantropicu.

□ *Biserica romana in Parisu*. Superiorulu capelei romane din Parisu parintele arhimandritu Isaia, a luatú iniciativ'a unei nobile idei: *fundarea unei biserici romane in Parisu*. Pentru acestu scopu, s'au adresatu cele mai calduröse rugaminti catra Domnitorulu Romaniei si Dömná, Mitropolitulu primatu si sinodu, consiliulu de ministri, spre a luá sub protectiunea lorú întreprinde-rea unei colecte, precisandu-se sum'a chiar pana la 50 de bani pentru persónele pucinu avute, in interesulu realisarii acestei idei maretie.

= Dlu *B. P. Hajdeu*, auterele istoriei critice a Romaniloru a fostu decoratu in dilele aceste de M. Sa Domnitorulu cu marea medalia de aur, pentru sciintia si arte.

+ *Indulgentiele Papei*. Unu gradinariu dela vil'a Patrizi, aflandu cá pap'a are se visitéze acea deliciösa vila, facú o provisiune de cele mai frumösa fructe care se aflau in gradina: elu sciá cá Santitatea Sa iubese förte multu fructele. La diu'a defipta pap'a sosi si gradinariulu i presentá unu micu paneru ce i contineá ofrand'a. Santulu parinte simti indata cá gradinariulu ascépta o recompensa; elu bagá dar man'a in pozunaru si scöse unu pachetu de *Indulgentie*, in articulo mortis spre alu dá gradinariulu, cárele se ascéptá la cáti-va napoleoni. Gradinariulu statú unu momentu la indoiala si apoi clatindu capulu dise: Santitatea vöstra scie, cá trebuie pentru a muri bine, a trái mai intai, bine. Si apoi? . . . intrerupse pap'a. Si apoi, dise gradinariulu asi rugá pe Santitatea vöstra se reia diumetate din aceste *Indulgentie*, si se le inlocuiasca prin monede sunátore; ele imi voru servi in timpul vietiei mele, ér cea lalta diumetate de *Indulgentie* care 'mi remane, imi va fi utila dupa mörte. Pap'a care nu se ascéptá la unu respunsu asia glumetiú surise si i satisfacú cererea.

Δ *Bibliografia*. S'a pusú si curendu va esi de sub tipariu, antai'a parte din manualulu pentru invetiatorii romani — anume: *Deprinderi in computulu din capu*. Acestu manualu este lueratu prin subscrisulu dupa metodu celorú mai practici pedagogi germani. Este impartitu dupa primii 3 ani de scöla, cuprindiendu fie care anu, cele 4 specii de computu. DD. Invetiatorii dara si instructorii privati, vor fi simtiendu lipsa de unu asemenea manualu, de aceea mi si permitu a-ii rogá, se abonedié si se prenumere acestu manualu carele nu consta decâtú 40 cr. cu spe-dare cu totu. Indata insa ce numerulu abonantiloru va trece preste 400, petiulu va mai scadea, si fiindu cá scopulu meu nu este a face specula din edarea, acestui manualu, ci mai cu seama a face unu micu servitiu DDloru colegi si invetiamentulu poporalu me am resolvatu, sum'a ce va pestrece spesele tipariului, a o destiná unui scopu filantropicu — invetiatorescu. Apelediu la spriginulu fratiloru, cari in acestu manualu practicu vor affá — siguru unu conducatoriu la progresu — in acestu ramu. DD. cari dorescu a avé acestu manualu, suntú rogati — de timpuriu a se adresá subscrisulu — spre orientare, in *Beregeu* comita-tulu *Timisioru*.

Emericu Andreescu,
invetiator.

Post'a Redactiunei.

Dlui N. P. inspectoru. Dta scif, cá in calitate de inspectoru scol. si ne abonatu trebuie se capeti „Lumina“ ér noi scimu aceea, cá dela *fiacare pro-topopu, preotu si inspectoru se aslépta se-o prenumere, fiindu interesulu si necesi-tatea evidenta.*

La mai multi o spunemu odata pentru totdeuna, cá polemiloru personale nu vomu dá locu in colóncele acestei foi nici sub unu felu de pretextu. Déca cineva are ceva contra preotulu, contra invetiatorulu ori inspectorelu, faca bine si se se adreseze la consistoriu

Dlui S. M. in O. F. Ai intardiatu cu trimitea.

Conchiemare!

Comitetulu reuniunnei invetiatoriloru gr. or. romani din tractulu protopopescu alu Lipovei in siedinti'a sa tienuta in 16. Martiu s. v. a satoritu pentru „Adunarea generala“ tienenda in 3. si 4. Aprile a. c. s. v. urmatórea:

Programa

diu'a I-a nainte amédi la 8 óre.

1. Membrii reuniunnei se intrunescu in localitatea indatinata din Lipov'a, — si presedintele ori vice-presedintele deschide siedinti'a.

2. Disertatiuni.

3. Propuneri practice din fisica, geografia si istori'a naturei: dup'amédi la 2 óre.

4. Propuneri practice din gramatica, metodu de propunere si din economia.

5. Gimnastic'a.

a II. dí.

6. Aritmetic'a.

7. Motiuni diverse.

8. Otarierea timpulu pentru adunarea venitóre.

9. Inchiderea siedintiei.

10. Autenticarea protocolulu.

Deci toti amatorii de cultur'a si prosperarea invetiamentu-lui poporalu cu onóre se invita a participá la acésta Adunare generala.

Din siedinti'a comitetulu reuniunnei tienuta in Lipov'a ca mai susu.

Veniaminu Martini,
v. pres. reuniunnei

Dariu Putileu,
Notariulu Reuniunnei

Anunciu.

1

Am vediutu pre multi negotiatori, rei de credintia, cá nu cugeta la omeni'a si creditulu firmei lorú, ci numai cum se se imbogatiésca repede, fia chiaru amagindu pre comitetele paro-chiali si pre preotime, — de aceea m'am oferitu cum se ferescu de insielatiune pre oo. comitete si pre oo. preoti, ca pentru banii lorú se-si capete lucruri bune, si am infintiatu insumi in negotiatori'a mea sub firm'a:

„Nicolau Zsiga si Comp.“

in Oradea Mare, piati'a santulu Ladislau unu depositu mare de ornamiute (odasdi) bisericesci, precum falóne, patrafire, manusie-re (rucavitie) si celelalte; asisderia materii pentru vestminte pre-otiesci, materii feliurite de peru si de metasa pentru prapori si altele.

Pretiurile sunt cele mai eftine, éra despre bunetatea ma-teriei si a lucrulu dau chezesia. Bucurosú servescu si cu mustre celor'a ce dorescu.

Deschilinitu am grigitu la intocmirea pretiuriloru, ca se fie de sém'a tuturor'a, astfeliu sunt falóne dela 30 fl. pana la 300 fl. pentruca fiacare comuna bisericesca se-si póta cascigá dupa poti-ni'a sa.

Nicolau Diamandli.

Concursu.

2

Nepresentandu-se aspiranti in numeru recerutu la terminulu defiptu, se publica nou concursu pentru postulu invetiatorescu, dela scól'a rom. ort. conf. din Zimbru, pre langa emolumintele si conditiunile publicate deja in Nri. 11, 12, si 13 ai „Luminei“ din anulu curinte.

Diu'a alegerei va fi Marti in septeman'a luminata, adeca a 2 di a lui Aprile a. c. st. v. —

Zimbru la 9. Martiu st. v. 1874.

Comitetulu parochialu:

In conticlogere cu mine: Ioane Munténu. Insp. scol. cere.